

Henryk Kupiszewski

Wacław Osuchowski (1906-1988)

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 33/3-4, 201-204

1990

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**MATERIAŁY DO HISTORII NAUKI I LITERATURY
PRAWA KANONICZNEGO W POLSCE**

Prawo Kanoniczne
33 (1990) nr 3—4

WACŁAW OSUCHOWSKI 1906—1988

W dniu 23 listopada 1988 roku zmarł w Zamościu nestor romanistów polskich, emerytowany profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, dr Wacław Osuchowski.

W Zmarłym utraciliśmy wybitnego znawcę prawa rzymskiego, utalentowanego wykładowcę, wychowawcę młodzieży studiującej, organizatora badań i życia naukowego w różnych placówkach akademickich.

Profesor Osuchowski urodził się 26 stycznia 1906 r. w Tarnopolu. W rodzinnym mieście ukończył gimnazjum klasyczne i następnie podjął studia na Wydziale Prawa oraz na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. W roku 1928 uzyskał magisterium nauk prawnych a w 1931 magisterium filozofii. W obu wymienionych dziedzinach uzyskał stopnie doktorskie; w dziedzinie prawa w 1930 a w dziedzinie filozofii w 1931 roku. W 1927 roku ukazuje się jego pierwsza praca naukowa: *Homer w Digestach* — ogłoszona w „Pamiętniku 30-lecia pracy naukowej prof. P. Dąbkowskiego”. Od tego roku, systematycznie, przez ponad sześćdziesiąt lat, będzie zdobił swymi pracami naukę prawa rzymskiego. Po uzyskaniu doktoratów udał się Wacław Osuchowski na studia uzupełniające za granicę. W Rzymie pracował w 1931—32 w wielkim centrum badawczym Istituto di Diritto Romano, skupiającym w owym czasie wielu wybitnych historyków prawa rzymskiego pod egidą profesora Salvatore Riccobono sr., a następnie na kilka miesięcy udał się do profesora Leopolda Wagera, dyrektora Instytutu Prawa Rzymskiego w Monachium. Owocem tych studiów była praca *O nieoznaczonych prawnie stosunkach kontraktowych w klasycznym prawie rzymskim*, stanowiąca podstawę do habilitacji w r. 1933. Po uzyskaniu *venia legendi* wyjechał W. Osuchowski na parę miesięcy do Paryża. Tam studiował w Institut du Droit Romain pod kierunkiem profesora Pierre Collinet, wielkiego znawcy prawa justyniańskiego. W 1936 opublikował kolejną dużą monografię *Kontrakt estymatoryjny w rzymskim prawie klasycznym i justyniańskim*. W 1937 r., w wieku 31 lat, został powołany na stanowisko profesora nadzwyczajnego na katedrę prawa rzymskiego na Wydziale Prawa UJK.

W dwa lata później wybuch Drugiej Wojny Światowej na długi czas przerwał jego prace badawcze. Przerwie natomiast nie uległa

praca dydaktyczna, bowiem od roku 1940 czynny był w tajnym nauczaniu uniwersyteckim we Lwowie.

Podobnie jak miliony Polaków, wynik Drugiej Wojny Światowej, pozabawił Profesora Osuchowskiego dotychczasowego warsztatu pracy. Przenosi się do Krakowa i stosownie do potrzeb tamtych czasów, podejmuje wykłady na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, Uniwersytecie Jagiellońskim i Uniwersytecie Wrocławskim. Przez trzy lata dojeżdża z Krakowa do Lublina a przez pięć do Wrocławia, by od roku 1950 skoncentrować swą aktywność w Uniwersytecie Jagiellońskim. Tu poza kierownictwem katedry pełni w latach 1958—60 funkcje dziekana Wydziału a od roku 1972 do przejścia w stan spoczynku był dyrektorem Instytutu Historyczno-Prawnego. Przez wszystkie te lata publikował coraz to nowe prace z dziedziny prawa rzymskiego. W 1970 wydał dużą monografię *Historyczny rozwój kompensacji w prawie rzymskim* — dedykowaną Alma Mater Jagiellonica z okazji sześćsetlecia istnienia.

Dorobek naukowy prof. Osuchowskiego dotyczy pod względem rzeczowym wszystkich dziedzin prawa rzymskiego, a więc ustrojowego, prywatnego, procesowego i karnego. W zakresie bazy źródłowej zasługuje na uwagę fakt szerszego i gruntowniejszego, niż to ma zwykle miejsce w badaniach romanistycznych, wykorzystywania bazylik i scholiów do bazylik.

Najpełniej i najwszechstronniej wypowiedział się Wacław Osuchowski w dziedzinie zobowiązań. Wspomniane wyżej trzy prace są gruntowną penetracją tego właśnie działu. Pierwsza z nich wyrosła na gruncie krytyki poglądów uczonych Pietro de Francisciego i Gerharda Beselera i jest w literaturze europejskiej najwszechstronniejszym opracowaniem nieoznaczonych prawnie stosunków zobowiązaniowych; dowodzi ona ponadto klasyczności środków procesowych służących do ich ochrony. Jest ona wreszcie pogłębioną i interesującą analizą teorii *synallagma* w prawie rzymskim.

Druga z monografii dotyczy kontraktu estymatoryjnego w różnych jego aspektach. Wywody na temat dogmatycznego ukształtowania tego kontraktu, jego stosunku do poszczególnych kontraktów konsensualnych, ochrony procesowej, poprzedzone są przedstawieniem istoty i funkcji *aestimatio* w prawie rzymskim. Także i ta praca w literaturze romanistycznej europejskiej jest, jak dotychczas, najpełniejszym przedstawieniem problematyki.

Trzecia ze wspomnianych monografi ma za przedmiot historyczny rozwój kompensacji. Zagadnienie to w czasach najnowszych badali S. Solazzi, B. Biondi, R. Rezzonico i L. Lombardi. Położenie akcentu przez W. Osuchowskiego na historycznym rozwoju instytucji od czasów najdawniejszych po kompilację justyniańską i dalej po bazyliki i scholia, pozwoliło zwrócić uwagę na związki z gospodarką, potrzebami obrotu i formami procesu cywilnego. Zobowiązaniom poświęconych jest szereg artykułów publikowanych często w językach

obcych a z prac dotyczących innych działów prawa prywatnego na wzmiankę zasługują studia z zakresu prawa rzeczowego, traktujące o specyfikacji w prawie rzymskim i w kodyfikacjach współczesnych. Z zakresu prawa spadkowego wymienić tu trzeba studium o *hereditas iacens* a z teorii *status personae* artykuł o *Constitutio Antoniniana*.

W twórczości naukowej W. Osuchowskiego ważne miejsce zajmują pomoce do nauki przedmiotu dla studentów. Do wykładów przywiązywał dużą wagę, można powiedzieć, że dydaktykę uprawiał z pewną pasją. I z sukcesem. W czasie moich studiów, kiedy wykładał, sala zawsze była przepełniona. W roku 1947 opublikował Profesor *Fontes iuris Romani antiqui privati*. Wybór stanowił podstawę do ćwiczeń seminaryjnych. Służył także Profesorowi przy egzaminie. Mianowicie polecał nam wyszukać jakiś tekst, przeczytać i skomentować. Nie było to łatwe, ale większość zdających radziła sobie z tym dobrze. Pamiętam, że w jesiennym terminie w 1947, kiedy to z reguły zdawali egzaminy słabsi studenci, na ul. Straszewskiego przyszedł pewien pan z kilkoma egzemplarzami *Fontes* zaopatrzonymi w glossa interlinearis po polsku i za słoną opłatą udostępnił je zdającym. Zabawa nie trwała długo, gdyż Profesor zorientował się, że studenci w tych samych miejscach robią przy tłumaczeniu te same błędy. Egzaminował w dalszym ciągu na podstawie swych egzemplarzy, które niestety były dziewicze. W miarę jak łacina znikwała z nauki gimnazjalnej, wydał wraz z asystentami ich przekład na język polski (1949). W tym samym czasie rozpoczął wydawanie podręcznika *System rzymskiego prawa prywatnego* najpierw (1947—1949) w formie skryptu a w 1962 *Zarys rzymskiego prawa prywatnego* już w formie książki. Podręcznik napisany jasno, zwięźle i precyzyjnie cieszył się u studentów wielką poczytnością. Odgrywał i odgrywa dużą rolę w intelektualnym formowaniu młodych prawników na wszystkich Wydziałach Prawa w Polsce. Ale nie tylko to. Zaopatrzony w bogaty wybór źródeł do każdej omawianej instytucji i zestawienie literatury wielojęzycznej, ukazywał drogę dalszych poszukiwań wszystkim, którzy interesowali się przedmiotem głębiej. Przez niespełna dziesięć lat doczekał się on czterech wydań. W drugiej połowie lat siedemdziesiątych nowy plan studiów prawniczych wtoczył (na większości Wydziałów na szczęście tylko na kilka lat) wykład prawa rzymskiego w ramy powszechnej historii prawa. Zaszła potrzeba dokonania skrótu. Jakoż Profesor wraz ze swymi współpracownikami profesorami Wiesławem Litewskim i Januszem Sondłem przepracował podręcznik na nowo i w skromniejszych rozmiarach wydał go w 1981 a następnie w 1986 i 1988 r.

Spośród wielu artykułów napisanych przez Profesora na pilną lekturę zasługują jeszcze dziś: *Constitutio Antoniniana. Przyczyny wydania edyktu Karakalli z r. 212*; *Hereditas iacens. Poglądy jurystyczne na istotę spadku leżącego w rzymskim prawie klasycznym i justyniańskim*; *Appunti sul problema del „iactus” in diritto romano*.

Przez seminarium Profesora, w czasach kiedy ja studiowałem, prze-wiało się sporo studentów. Pod jego kierunkiem powstało siedem prac doktorskich, co w dziedzinie prawa rzymskiego jest rekordem. Z jego szkoły wyszło w okresie powojennym czterech wybitnych profesorów: ks. Stanisław Płodzień i Adam Wiliński w Lublinie oraz Wiesław Litewski i Janusz Sondel w Krakowie.

Ostatnie lata twórczości naukowej poświęcił Profesor opracowaniu prawa rzymskiego karnego. Romaniści wiedzą doskonale jak ta dziedzina jest w naszych badaniach zaniedbana. W drugiej połowie lat siedemdziesiątych pierwsza wersja *Zarysu rzymskiego prawa karnego* w objętości dwudziestu dwu arkuszy była gotowa. Wymagała ona jeszcze wiele wysiłku, by ją można było przekazać do drukarni. Niestety, poważne kłopoty z oczami nie pozwoliły Autorowi dzieła doprowadzić do końca. Miejmy nadzieję, że zrobią to uczniowie.

Pozostawił nam Profesor Osuchowski spuściznę naukową bogatą, z której długo będziemy mogli korzystać. Uczył nas wiele. Uzbrojony w doświadczenia zaczerpnięte z rozwoju prawa rzymskiego wiedział, że droga od prawa prymitywnego do rozwiniętego, opartego na naukowych podstawach, jest bardzo długa. Od prawa talionu i egzekucji personalnej do oparcia stosunków międzyludzkich na słuszności, sprawiedliwości, dobrej wierze, benignitas, misericordia, caritas potrzeba było w Rzymie kilku wieków wytrwałej pracy bardzo wielu generacji prawników. I może cierpliwość i upór w ukazywaniu drogi do stworzenia takiego prawa, jest najważniejszym przesłaniem jakie nam studentom i uczniom przekazał.

Henryk Kupiszewski